

Pastarojo meto darbo vietų poliarizacijos ir kokybės gerėjimo Europoje veiksniai. 2014 m. Europos darbo vietų stebėsenos ataskaita

Santrauka

Įvadas

Naujų darbo vietų kūrimo „aukso amžiuje“, kuris tęsėsi iki 2008 m. prasidėjusio didžiojo ekonomikos nuosmukio, Europos darbo rinkose sukurta beveik 30 mln. naujų darbo vietų. Vėliau ši darbo rinka sumažėjo šešiais milijonais darbo vietų, o 2013 m. nedarbas išaugo iki 11 proc. – didžiausio nedarbo lygio gerokai daugiau kaip per dešimtmetį.

Šioje trečiojoje metinėje Europos darbo vietų stebėsenos ataskaitoje išsamiai analizuojami neseniai įvykę užimtumo pokyčiai valstybių narių ir Europos Sąjungos lygmenimis per dvejus metus nuo 2011 m. antrojo ketvirčio iki 2013 m. antrojo ketvirčio. Joje vadovaujamosi pavienių darbo vietų vertinimu grindžiamu požiūriu, kuriuo remiantis darbo vietos suskirstytos pagal darbo užmokestį, o po to sugrupuotos į penkias vienodo dydžio kategorijas (kvintilius) – nuo menkiausiai iki geriausiai apmokamų darbo vietų. Siekiant nustatyti, ar užimtumo grynasis rodiklis yra teigiamas ar neigiamas, susumuojamas kiekvieno kvintilio užimtumo grynasis pokytis nuo pradžios iki pabaigos laikotarpio (pagal dirbančių žmonių skaičių) kiekvienoje šalyje. Toks analitinis vertinimas padeda aprašyti užimtumo srityje įvykusius kiekybinius (kiek darbo vietų buvo sukurta ar panaikinta) ir kokybinius (kokie sektoriai ir profesijos buvo paveikti labiausiai) pokyčius.

Be to, ataskaitoje nagrinėjami veiksniai, galėję labiausiai paskatinti pastarojo meto užimtumo struktūros pokyčius: technologinė pažanga, vertinama pagal tai, kiek darbo vietų užduočių turinys yra susijęs su kognityviniais gebėjimais ir darbo rutina; globalizacija ir prekyba, vertinamos kaip užduočių perkėlimas į mažesnių sąnaudų šalis arba tiesioginė tarptautinė prekyba; darbo rinkos institucijos.

Politinės aplinkybės

Europos darbo vietų kūrimo ir ekonomikos augimo strategijoje „Europa 2020“ numatytas įsipareigojimas skatinti didelį užimtumą ir našumą. Tai leidžia manyti, jog taip dar kartą įsipareigota siekti ankstesnėje strategijoje (Lisabonos darbotvarkėje) nustatytų tikslų – sukurti daugiau ir geresnių darbo vietų. Siekiant išspręsti ilgėjančių bedarbių eilių problemą, reikia sukurti daugiau darbo vietų. Tačiau Europoje turi būti sukurta ne tik daugiau, bet ir geresnių bei našesnių darbo vietų, jei norima dar kartą pasiekti pažangos gerinant piliečių gyvenimo sąlygas augančioje integruotoje pasaulio ekonomikoje.

2012 m. užimtumo srities dokumentų rinkinyje Europos Komisija nurodo tam tikrus sektorius, kuriuose užimtumo augimas labiausiai tikėtinas, pvz.: sveikatos paslaugų, informacinių ir ryšių technologijų (IRT), asmeninių ir namų ūkio paslaugų srityse, taip pat daug žadančioje (nors ir sunkiai apibrėžiamoje) „žaliųjų darbo vietų“ kategorijoje. Vadovaujantis pavienių darbo vietų vertinimu grindžiamu požiūriu, šioje ataskaitoje pateikiami naujausi duomenys apie užimtumo lygį ir darbo vietų kokybę tiek augančiuose, tiek mažėjančiuose sektoriuose, taip pat atsižvelgiant ir į profesijas.

Visų pirma vadovaujantis pavienių darbo vietų vertinimu grindžiamu požiūriu, analizuota, kiek stipriai poliarizuojasi išsivysčiusios ekonomikos šalių užimtumo struktūros ir dėl to sumažėja vidutiniškai apmokamų darbo vietų, arba darbo vietos pavirsta aukštesnio lygmens darbo vietomis (jose dirba daugiau aukštos kvalifikacijos darbuotojų, jos tampa gerai apmokamomis darbo vietomis) didėjant aukštos kvalifikacijos darbuotojų pasiūlai. Atsižvelgiant į tai, kiek tam tikrose darbo rinkose užimtumui yra būdinga poliarizacija, šiame tyrime svarstomi ir platesni susirūpinimą dėl didėjančios nelygybės keliantys klausimai.

Pagrindinės išvados

Pastarojo meto užimtumo struktūros pokyčiai

- 2011–2013 m. užimtumo lygis 28 ES valstybėse narėse sumažėjo apie 1,3 mln. Ir toliau grynasis užimtumas daugiausiai mažėjo dėl naikinamų vidutiniškai ir nuo menkai iki vidutiniškai apmokamų darbo vietų statybos ir gamybos sektoriuose.
- Toliau nuolat daugėjo gerai apmokamų aukštos kvalifikacijos reikalaujančių darbo vietų. Grynasis užimtumo augimas užfiksuotas tik viršutiniame darbo užmokesčio spektro kvintilyje.
- Paslaugų sektoriuje dabar sukuriama per 70 proc. darbo vietų. Žinioms imlios paslaugos yra pagrindinis užimtumo augimo šaltinis. Užimtumas labiausiai augo dviejuose šios kategorijos gerai apmokamų (viršutinio kvintilio) darbo vietų segmentuose: sveikatos apsaugos sektoriaus specialistų ir IRT specialistų, dirbančių kompiuterių programavimo, konsultavimo ir susijusiose srityse.
- Pastarojo meto užimtumo pokyčiams būdinga mažesnė poliarizacija nei tiems, kurie fiksuoti pačiame krizės įkarštyje 2008–2010 m. Palyginti su tuo, kad 2008–2010 m. vyravo poliarizacija su tik tam tikru kokybės gerėjimu, 2011–2013 m. bendra pokyčių tendencija – kokybės gerėjimas su tam tikra poliarizacija.
- Moterims tenka didesnė užimtumo augimo dalis viršutiniame kvintilyje. Tuo tarpu vyrų užimtumas labiau mažėjo vidutiniškai apmokamų darbo vietų segmente ir augo menkai apmokamų darbo vietų segmente. Akivaizdu, kad vyrų užimtumo pokyčiams būdinga poliarizacija, o moterų – kokybės gerėjimas.

- Užimtumo santykių ilgesnio laikotarpio destandartizaciją labiausiai skatina tai, kad pastaruoju metu smarkiai auga darbo ne visą darbo dieną mastai. Nors ne visą darbo dieną įprastai dirba moterys, pastaruoju metu vyrų ir moterų, dirbančių ne visą darbo dieną, daugėja vienodai. Vis dažniau moterys ne visą darbo dieną įsidarbina gerai apmokamose darbo vietose, o vyrai – menkai apmokamose darbo vietose.

Struktūrinių pokyčių veiksniai

- Per ilgą 1995–2007 m. ekonominės plėtros laikotarpį įprasčiausia užimtumo struktūrinių pokyčių tendencija Europoje buvo kokybės gerėjimas; ji buvo labai susijusi su kognityviuoju darbo turiniu. Kitaip tariant, pastaraisiais metais Europoje nuosekliau daugėjo darbo vietų, kurioms būdingos intensyviausios informacijos apdorojimo užduotys.
- Kitaip nei ankstesniuose šioje srityje vykdytuose tyrimuose, nerasta jokios sąsajos tarp įprasto darbo vietų turinio ir darbo vietų struktūrų poliarizacijos. Nors įprasto turinio sąsaja su užimtumo augimu buvo neigiama (darbo vietų, kurioms būdinga didelė rutina, segmentas augo lėčiau nei tų, kuriose rutinos mažai), tai labiau prisidėjo prie kokybės gerėjimo, o ne prie poliarizacijos.
- Tam tikrais atvejais galima manyti, kad darbo vietų perkėlimas į mažesnių sąnaudų šalis yra reikšmingiau susijęs su poliarizacija. Darbo vietos, kurioms reikia mažiau socialinės sąveikos, dažnai yra vidurinėje profesinių struktūrų dalyje; per čia nagrinėjamą laikotarpį tų darbo vietų daugėjo lėčiau nei kitų darbo vietų.
- Tačiau darbo vietų poliarizacijos atvejų dažnai negalima paaiškinti tokiais pagrindiniais veiksniais kaip technologiniai pokyčiai ir globalizacija. Tai verčia atkreipti dėmesį į trečią veiksnių – darbo rinkos politiką ir susijusias institucijas. Šį veiksnį daug sunkiau patikrinti empiriškai nei kitus du veiksnius.

Papildoma informacija

Ataskaita „Drivers of recent job polarisation and upgrading in Europe: European Jobs Monitor 2014“ („Pastarojo meto darbo vietų poliarizacijos ir kokybės gerėjimo Europoje veiksniai. 2014 m. Europos darbo vietų stebėsenos ataskaita“) skelbiama adresu <http://www.eurofound.europa.eu/ef1419.htm>.

Norėdami gauti daugiau informacijos, susisiekite su mokslinių tyrimų pareigūnu Enrique Fernández-Macías e. paštu efe@eurofound.europa.eu